

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תשיא
ערש"ק פרשת ויצא

קדושת א"י גבי מלאכי מעלה

עבודת התפלה - לקדש גופו

יומא טבא דר"י כד נפק מברת

בכל דרכיך דעהו - אף בשינה

פתח דבר

בעזרהי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשיא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויזכר לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנוזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

ממנו, מה צריכה להיות עבודתו? ענה לו הרב המגיד: "אתה סלל בעצמך דרך". נסע רבנו הזקן ואסף אברכים ולמד אתם. כששב אל הרב המגיד, אמר לו רבנו הזקן, אבנים יש לו כבר, איך לסדרם הוא יודע, חסר רק הכוח המדבק.

ענה לו הרב המגיד: "על כך צריכים לקחת כוח מהרבי, ואקח מהרבי - הכוונה על הבעל שם טוב - ואתן לך". למחרת אמר לו הרב המגיד: "אתה זקוק לברכה כפולה, ירצו לשבור אותך, יהיו לך הרבה מנגדים". וברך אותו בברכת כהנים עם כל הכוונות, ואמר לו: "יהיו לך הרבה מנגדים, אך יש לך האזור של אליהו ומתניים חזקים לנצח כל עניני הכבודות".

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" אמר על כך, שזהו דרך סלולה ורחבה.

"קחו גם אתם חלק בזה"

בשנת תק"ל החלה להיות ניכרת דרכו של הוד רבנו הזקן, וההבדל בין הדרך שלו לדרך של שאר תלמידי הרב המגיד.

כשהי' הוד כ"ק רבנו הזקן אצל בעל "פרי הארץ", אמר לו: הא מנין לך? והוד כ"ק רבנו הזקן לא ענה לו. הוא פחד מקפידתו של בעל "פרי הארץ", נסע למזריטש ושאל את הרב המגיד, אולי ישנה חלישות הדעת לבעל "פרי הארץ". על כך ענה הרב המגיד להוד כ"ק רבנו הזקן: "לא".

לאחר מכן כשהי' בעל "פרי הארץ" אצל הרב המגיד במזריטש, אמר לו הרב המגיד: "אתם" חבר שלי, "הוא" - הכוונה על הוד כ"ק רבנו הזקן - תלמיד שלי. הרבה למדתי מרבתי, מחבירי ומתלמידי יותר מכולם. ואמר לבעל "פרי הארץ" בלשון של בקשה: "קחו גם אתם חלק בזה".

מאוחר יותר אמר בעל "פרי הארץ" תורה בפני התלמידים, והם לא קלטו את התורה, והוד כ"ק רבנו הזקן חזר בפניהם על אותה תורה, בעל "פרי הארץ" הקשיב איך הוד כ"ק רבנו הזקן חוזר על תורותיו, וראה את ה"ודי לחכימא ברמיזא"², ואת ה"תן לחכם ויחכם עוד"³, בעצם החזרה, לא בהסברה שהסביר את התורה, אלא באופן החזרה על דברי הרב, ההפסקה בכל ענין.

(תרגום מספר השיחות ה"תש"ד עמ' 99-100 - ספר השיחות המתורגם ללה"ק ה"תש"ד עמ' צא-ב)

(2) מדרש שמואל כב, כב. וראה זח"א כו, ב. זח"ג רפ, ב.

(3) משלי ט, ט.

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב רפאל לבנוני, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

אדמו"ר הזקן סולל דרך

לפני סיומן של שתי השנים, שאל הוד כ"ק רבנו הזקן את הרב המגיד מה צריכה להיות עבודתו? ענה לו הרב המגיד: "אתה סלל בעצמך דרך". נסע רבנו הזקן ואסף אברכים ולמד אתם. כששב אל הרב המגיד, אמר לו רבנו הזקן, אבנים יש לו כבר, איך לסדרם הוא יודע, חסר רק הכוח המדבק

"אם ברצונך שתהיה לך חיות במוחין סע למזריטש"

בשתי השנים הראשונים, תקכ"ד-כ"ה, בהן נסע הוד כ"ק רבנו הזקן להוד כ"ק הרב המגיד ממזריטש, לא מסר לו שום ענין פרטי, כפי שמסר לשאר התלמידים, שביצעו עניני שליחות במקומות שונים. לכל אחד הועיד הרב המגיד מקום מיוחד, בו הי' עליו לחנך ולהדריך. בעל "פרי הארץ" נולד בויטבסק, למד בסמרגון והתחתן במינסק, והרב המגיד הורה לו להיות בהורודוק.

הרה"ק ר' אברהם מקאליסק נולד בקאליסק, אביו ר' אלכסנדר סנדר נסע אל הצדיקים הנסתרים ולא רצה לנסוע אל הרב המגיד. פעם אחת לקח אתו ר' אלכסנדר סנדר את בנו הרה"ק ר' אברהם אל ר' שמעורל הנסתר, שאמר לו: "אם ברצונך שתהי' לך חיות במוחין סע למזריטש". אז נסע הרה"ק ר' אברהם אל הרב המגיד ממזריטש. חריפות ההנהגה - של הר' אברהם מקאליסק - בא אליו מר' שמעורל הנסתר. הרב ר' ישכר דוב הי' בליובאוויטש והרב המגיד הוסיף לו [לפעול בערים] הורודנא והארקי.

"על כך צריכים לקחת כוח מהרבי, ואקח מהרבי ואתן לך"

לפני סיומן של שתי השנים, שאל הוד כ"ק רבנו הזקן את הרב המגיד בעת שנפרד

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש

קדושת א"י גבי מלאכי מעלה

איך לא נוהרו האבות מלצאת מא"י? / מדוע נקבע סולם יעקב בא"י? / גדר קדושת א"י בזמן האבות

(נייף לקוטי שיחות חכ"ה עמ' 150 ואילך)

ט. פנינים ...

כיצד נשא יעקב את רחל ולא? / כיצד נשא יעקב את בלהה וזלפה?

י. יינה של תורה

עבודת התפילה - פקדש גופו

התפילה כוללת "קדשים" ו"מעשה בראשית" / לגלות אור הנשמה ולקדש הגוף הגשמי / עיקר מטרת התפילה - בירור ויכוך הגוף / להאיר את חושך ה"לילה" באור הקדושה, ולהפכו ל"יום"

(נייף לקוטי שיחות ח"ה עמ' 125 ואילך)

יד. פנינים ...

שינה למעלות! / מתי הנקבות קודמות לזכרים?

טו. חידושי סוגיות

יומא טבא דרב יוסף כד נפק מכות

ידון מאי שנא רב יוסף דוקא דעבד יומא טבא כשנעשה בן ששים על שניצול מכות, ויסיק ביאור מחודש אמאי בו דוקא היתה ראי' שניצול מכות / עפ"ז יבאר דברי המדרש בפרשתנו לענין יצחק שפסק ממנו יצר הרע

(נייף לקוטי ח"ה עמ' 132 ואילך)

יט. תורת חיים

פישון כיהודי

סידור זמני השינה ואופנה כחלק מעבודת ה', עצות לשינה ראויה ולפחד בלילות

כא. דרכי החסידות

אדמו"ר הזקן סולל דרך

התפלה בכל יום גם בש"ק ויום טוב, יאמר השיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - ומה טוב שלא רק ביום ילבש טלית קטן בדוק בציציותיו אלא גם יישן בטלית קטן וכדברי האריז"ל בזה (הובאו ע"י רבנו הזקן בסידורו ה' ציצית), ואז תקותי חזקה שישתדרו עניניו.

אלא שכיון שלכל דבר צריכה להיות אחיזה בטבע, ובטח הרופא יתן לו איזה כדורים וכיו"ב, יקחם כהוראת הרופא, אבל יסיח דעתו לגמרי מענין הפרעות הנ"ל ואז כנ"ל לאט לאט במשך זמן לא ארוך יחזור לאיתנו ככל האדם, וככל שיסיח דעתו יותר ויוסיף בבטחונו בהשי"ת בורא עולם ומנהיגו יתוסף בברכות השי"ת והצלחתו בהנ"ל ובכל עניניו.

(אגרות קודש ח"א ע' שנה)

דקדוק באיכות המאכלים וכשרותם

ובמ"ש אודות בנם... שליט"א איך ששינתו קלה ביותר ומתעורר כמעט כל לילה וכו'. יש מקום לומר שחסר לו מה במזונו, וכשימלאו החסר בודאי יתחזקו העצבים (ניערווען שלו) לישן במנוחה יותר, אלא שצריך לבדוק גם המזוזה בחדרו בו ישן, וכן לדקדק בכשרות המאכלים ומשקים אשר נותנים לו, שעל ידי כל זה ילך מצבו הלוך וטוב.

(אגרות קודש ח"ז ע' רמח)

שיויתי ה' לנגדי תמיד

ובמענה על הודעתו אתמול... כי השינה אצלו אינה כדבעי, הנה יסיח דעת מזה לגמרי ואל יחוש לזה, כיון שבטח ממלא הוראות הרופא בזה.

ומהנכון אשר תהי' בסמוך למטתו מזוזה כשרה (לאו דוקא על מזוזת הפתח) כמובן אם נצרך - כלי בתוך כלי וכיו"ב.

ובידיעי חביבותי' לדבר הרבי, אזכיר מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר אצל כמה מהנשיאים (כמדומה קרוב לודאי, שפרט בשם כ"ק אדמו"ר מהר"ש) היתה מונחת על שולחנו פתקא ועלי' כתוב: "שוייתי הוי' לנגדי תמיד". ובטח שם כת"ר שי' לבו לזה שעל שלחן הכתיבה והלימוד של כ"ק מו"ח אדמו"ר היתה מונחת מזוזה (ולהעיר מכלים פי"ז מט"ז שהיו נושאים מזוזה במקל. עיי"ש בתיו"ט).

(אגרות קודש ח"ד ע' קנ"ט)

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

קדושת א"י גבי מלאכי מעלה

איך לא נזהרו האבות מלצאת מא"י? / מדוע נקבע סולם יעקב בא"י? / גדר קדושת א"י בזמן האבות

"ויהללום והנה סולם מוצב ארצה, וראשו מגיע השמימה, והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו" (כה, יב).

ומפרש רש"י:

"עולים ויורדים - 'עולים' תחילה ואחר כך 'יורדים'; מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ, ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללזותו".

ולכאורה משמע, שכלל זה - "מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ" - שייך הוא למעלת וקדושת ארץ ישראל, שלכן אין המלאכים שבארץ רשאים לצאת מתוכה. וכן כתב ביפה תואר (לבי"ר פס"ח, יב): "אין להם רשות לצאת לחו"ל".

[ולהעיר, שמקור כלל זה הוא במדרש (שם - במהדורות המדוייקות), ושם איתא "מלאכים שהם מלוין את האדם בארץ ישראל - אין מלוין אותו בחוצה לארץ", ואילו רש"י חזק והדגיש את השלילה ודייק שהמלאכים "אין יוצאים חוצה לארץ" כ"ל].

ונראה שהוא בדוגמת ההלכה שמצינו למעשה, שאסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל (אלא בהיתרים מסויימים). ובכמה פוסקים למדו, שאיסור יציאה זו אינו רק בגלל שמפקיע עצמו מקיום המצוות התלויות בארץ (כדעת הרשב"ם ב"ב צא, א), אלא גם משום **עצם קדושת הארץ** (ראה שו"ת מהרי"ט יורה דעה ח"ב סכ"ח. אנציקלופדי' תלמודית ערך ארץ ישראל ע' ריג ואילך. וש"נ) - ולכן שייך כעין זה גם במלאכי מעלה.

ב. אמנם יש לעיין בדבר, כי לכאורה משמע - אליבא דרש"י בפירושו עה"ת - שבזמן

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

לישון ביהודי

סידור זמני השינה ואופנה כחלק מעבודת ה', עצות לשינה ראויה ולפחד בלילות

וישכב במקום ההוא

רבי פנחס בשם רבי הונא בר פפא פתח, "אז תלך לבטח דרכך [וגו'] אם תשכב לא תפחד". "אז תלך לבטח" - זה יעקב, דכתיב: "ויצא יעקב". אם תשכב לא תפחד - מעשו ומלבן, "ושכבת וערבה שנתך" - וישכב במקום ההוא (ויצא כח, יא. מדרש רבה פס"ה, א)

בכל דרכיך דעהו - אף בשינה!

יש לעבוד את ה' לא רק בתפילה, בלימוד תורה ובעשיית מצוות, כי אם גם - כלשון הרמב"ם¹ - "במאכלו ובמשקו . . . ובמשאו ובמתנו", בכל העיסוקים, כולל אפילו שינה. שכן יהודי צריך להכין עצמו לשינה במידה כזו שגם השינה, תתרומם לדרגה של "עבודה", דבר שהוא אחד ההסברים והתוכן העמוק יותר של "קריאת שמע שעל המיטה".

(אגרות מלך ח"א ע' קל"ט)

תפילין ומזוזות כשרות יועילו להפרעות השינה

במענה למכתבו מיום החמישי, בו כותב ע"ד הפרעות שיש לו בשינה וכו' ושאל דעת רופא ולעת עתה לא עזר לו.

הנה לכל לראש צריך לבדוק את המזוזות בדירתו וכן את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדין, ובכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה, ואחרי

(1) הל' דעות פ"ה ה"א.

האבות עדיין לא חלה קדושה בארץ ישראל (בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ש חט"ו עמ' 201 ואילך):

ידוע שקיימו אבותינו את כל התורה עד שלא ניתנה, ואפילו גזירות של דברי סופרים (ראה פרש"י תולדות כו, ה. ועוד). ואף על פי כן, לא מצינו שזוהרו האבות מפני יציאה לחו"ל, וכמו שמפורש ביצחק (פרש"י תולדות כו, ב) שכאשר הי' רעב "הי' דעתו לדרת פמצרים" (וכל זה שלא יצא הי' מפני ענין מיוחד - שאמר לו הקב"ה "אתה עולה תמימה ואין חו"ל כדאי לך". וראה משנ"ת בזה בגליון הקודם, לפ' תולדות השתא, בארוכה); ומשמע אפוא שבבב"ב לא הקפידו האבות על איסור היציאה מהארץ.

ובאמת שיש לדחות ראי' זו ממחשבתו של יצחק, כי באותה שעה הי' "רעב בארץ", והרי בימי רעב מותר לצאת מהארץ לחו"ל, כנפסק בהלכה (רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ט);

אבל, בהלכה זו גופא מסיים ואומר: "ואף על פי שמוותר לצאת - אינה מדת חסידות, שהרי מחלוך וכליון שני גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו, ונתחייבו כלי' למקום" (כמסופר במגילת רות). והיינו, שאף שיש "היתר" לצאת לחו"ל בשעת הרעב, הרי זה נחשב למעשה פגום ועד לעונש ר"ל.

ובכן, אם נאמר שהאבות הקפידו על איסור זה של יציאה מהארץ, לא מסתבר כלל שחשב יצחק לסמוך על ה"היתר" של שעת הרעב, בשעה שנאמרו בגנות "היתר" זה דברים כה חריפים!

ועל כרחך צריכים אנו לומר, שבזמנם של האבות לא הי' שייך איסור זה של יציאה מארץ ישראל, כיון שארץ ישראל עדיין לא נתקדשה (וכמאמר המכילתא בתחילתה: "עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות כו"). וראה יראים (השלם) תיג: "שבימי אברהם לא נתקדשה ארץ ישראל עדיין"), ולכן לא ראה יצחק - וכן אברהם ויעקב - פגם ביציאה לחו"ל (בשעת הצורך).

ג. ויסוד זה - שבזמן האבות עדיין לא חלה קדושה מיוחדת בארץ ישראל - עולה הוא מתוך דברי רש"י בכמה מקומות, וכגון:

בפרשתנו (לא, א) אומר הקב"ה ליעקב, שהי' אז בבית לבן - "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך, ואהי' עמך". ומפרש רש"י: "שוב אל ארץ אבותיך - ושם 'אהי' עמך', אב"ב בעודך מחובר פממא אי אפשי להשרות שכינתי עליך".

והיינו, שרש"י אינו תולה את השראת השכינה על יעקב בקדושת המקום, שבחו"ל אין קדושה ובארץ ישראל תוכל להיות השראת הקדושה, אלא רק בזה שלא יהי' "מחובר לטמא" - ללבן הארמי [וכמו שמצינו באברהם (פרש"י לך יג, יד) שגם בהיותו בארץ ישראל גופא נחסר אצלו בהשראת השכינה "כל זמן שהרשע עמו" - לוט. והיינו, שאין זה שייך לקדושת ארץ ישראל, אלא להשכנות עם הרשע].

אם כן לִכְלֵי לְרֵאשׁ הָיוּ הֵן עֲצֻמָּן מִתְעוּוֹרוֹת. בעיניו". ושוב נמצא שיצחק ורב יוסף חד וכיון שלא הי' העשן חזק כ"כ, שוב אמאי ניזוק דוקא יצחק. אלא ודאי שעוורונו לא בא מן העשן גופא, אלא ממה שהי' העשן לעבודה זרה, כי הי' יצחק "טהור עינים מראות ברע", ולפיכך לא הי' יכול לסבול דבר של עבודה זרה, וכדי כך הגיעו הדברים עד אשר "ותכהין - נתייסם עליו גם בחייו, ואמר "ואלקי יצחק".

וגם כאשר ביקש יעקב אבינו מיוסף בנו שיקבור אותו במערת המכפלה, "אל נא תקברני במצרים" (ויחי מז, כט) - הנה רש"י אינו תולה בקשה זאת בקדושת ארץ ישראל, אלא מביא טעמים אחרים לרצונו זה של יעקב ("סופה להיות עפרה כנים ומרחשין תחת גופי; ושאין מתי חו"ל חיים אלא בצער גלגול מחילות; ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה").

נראה גם "מלאכת הקודש" על רש"י בפרשתנו (בענין זה גופא של המלאכים שליוו את יעקב בארץ ישראל) שהסיק כן, וזה לשונו: "קיימא לן דאין ארץ ישראל מושגחת על ידי מלאך אלא על ידו יתברך, כמו שנאמר 'ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה וכו'" - מכל מקום, היינו דוקא אחר שכבשוה ישראל ונבנה בה בית המקדש, אב"ל עכשיו, שהכנעני והפרזי אז בארץ, לא היתה בה קדושה טפי מחו"ל, והיתה מושגחת על ידי המלאכים".

ד. אך עדיין יש לקיים את מה שנתבאר לעיל (ס"א) ש"מלאכי ארץ ישראל" לא יצאו מארץ ישראל בגלל קדושתה - כי אינו דומה מלאכים להאבות.

והביאור בזה:

מה שנתבאר שבזמן האבות עדיין לא היתה קדושה מיוחדת בארץ ישראל, הכוונה בזה היא שגוף הארץ לא נתקדש, ולא היתה קביעות הקדושה בתוך ה"חפצא" של הארץ הגשמית - ולכן בנוגע להאבות, שהיו בארץ ישראל למטה, לא הי' שייך איסור היציאה לחו"ל (והתחדש רק בהמשך הזמן, כאשר נכנסו ישראל לארץ וקידשוה);

אבל בתוכנה ומהותה תמיד היתה ארץ ישראל "נחלת ה' מיוחדת לשמו" (כלשון הרמב"ן - אחרי יח, כה), ולכן ה"סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" הי' קבוע - כבר בזמן יעקב - דוקא בה (יראים השלם סימן תיג).

והיינו, שכמו שתמיד הי' מצב ש"בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה" (פרש"י פרשתנו כח, יט), מעין זה תמיד היתה "ארץ ישראל של מעלה מכוונת כנגד ארץ ישראל של מטה", אלא שלא הי' זה בגלוי ובקביעות בארץ הגשמית.

ומעתה:

מצד למעלה - הקדושה של ארץ ישראל קיימת מאז ומעולם, ואין זאת אלא שבזמן האבות עדיין לא התגלה הדבר למטה;

אך אצל המלאכים, שהם "המוני מעלה", נרגשה אצלם תמיד (גם בזמן האבות) הקדושה המיוחדת של ארץ ישראל, ושפיר חל עליהם ה"איסור" לצאת מארץ ישראל מחמת קדושה זו.

ה. ומעתה יש להוסיף, שזהו העומק במה שאמר הקב"ה ליצחק – "אתה עוֹלָה תמימה ואין חו"ל כדאי לך":

אמנם אצל אברהם ויעקב לא שייך איסור היציאה מן הארץ, כיון שעדיין לא חלה הקדושה בארץ ישראל לַמַטָּה;

אך כיון ש"אתה עוֹלָה", יצחק עלה כקרבן לה' ונתעלה לַמַעֲלָה, הרי שבמדרגתו שלו כן נרגש ההבדל בין ארץ ישראל לחו"ל (בדומה למלאכים "המוני מעלה", כנ"ל). ולכן, גם לַמַטָּה אין לו לצאת מהארץ, "אין חוצה לארץ כדאי לך". ודו"ק.

הטבע יכול למנוע ולעכב. ולהכי הי' ברי לו דנפיק מכרת דשני, כי הי' מעין אלו שחיו בימי הבית שקיום הגוף הי' רק מן הקדושה, ואילו הי' עובר על כרת ח"ו לא הי' יכול לחיות עוד.

ובזה יש לתרץ קושיא על דברי המדרש בפרשתנו, דעל הכתוב "אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק" איתא בתנחומא (תולדות ז) שאף שאין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם, כיון שגם בהם אין ברי "שלא יטעה אותן היצר הרע", מ"מ אמר הקב"ה "ואלקי יצחק" (אף שהי' הדבר בחייו), ד"הואיל ונתייסם בעיניו כאילו הוא מת, לפי שהי' גנוז לתוך הבית ויצה"ר פסק ממנו". ולכאורה קשה דהן אמת שהסומא חשוב כמת, כדאמרינן בנדרים סד:, ועד דאשכחן דכשם שהמת פטור מן המצוות כדכתיב "במתים חפשי" (שבת ל ע"א), כן בסומא איכא למאן דאמר שפטור מכל המצוות, כדברי רב יוסף בזה בקידושין לא ע"א; מיהא עדיין אין מובן הכיצד נאמר ד"יצר הרע פסק ממנו" ממש, הא חזינן במוחש ומעשים בכל יום שהסומא יש תאוה וחמדה בליבו ויכול לחטוא וכו', ולמה אמרו ש"הואיל ונתייסם בעיניו... יצר הרע פסק ממנו" עד שמחמת כן ייחד הקב"ה שמו על יצחק בחייו.

אבל לפי דברנו לעיל יש לתרץ בהקדים מה שפירש רש"י על הא דכתיב (תולדות כז, א) "ותכהין עיניו מראות", דלפירוש אחד הי' הדבר "בעשנן של אלו שהיו מעשנות ומקטירות לע"ז". ולכאורה תימה, דהן אמת שהעשן מזיק לעין, וכדכתיב בה (משלי י, כו) "כעשן לעינים", מ"מ על כרחין עלינו לומר שהעשן שהיו נשי עשיו מעשנות ומקטירות לא הי' חזק כ"כ עד שכל הנמצא יתעוור ממנו, דהא

ומעתה י"ל דזהו גם הפי' בכך שהיציאה מכרת דשני היא גם בבחינת "פְּלָגָא" מהצלת כרת דיומי, כי מתוך הראי' שהיתה בידו שיצא כבר מכרת דשני נתחזקה אצלו הסברא שנסתלק ונתרחק ממנו יצר הרע וכח הטומאה, ודבוק הוא בקדושה בלבד, ומתוך כך הי' קרוב הדבר בעיניו שמובטח הוא שלא ייכשל גם מעתה ואילך בחטאים, ולא יגיע ח"ו לכרת דיומי.

וביאור הענין ע"פ האגדה שהביאו הר"ן והרמב"ן בקידושין לא ע"א, דזה שרב יוסף הי' סגי נהור הוא לפי שלא הצליח לפעול בעצמו שלא להביט חוץ לד' אמותיו, ולהכי סמי נפשי', ובכך מנע עצמו מ"עין רואה", ובמילא לא הי' "הלב חומד", שהוא אם כל חטאת (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה, ועוד). ונמצא שעקר מעצמו מידת היצר, והי' יחיד בסגולתו שאין לו יצר (וכשם שעקר מעצמו היצר שע"י ראי', כן ודאי עקר מעצמו חמדה ותאוה שישנה גם בלא ראי' בשאר סומים), ולהכי הי' לו סברא לומר שלא יפול בכרת דיומי; ועתה שניצול מכרת דשני, והיתה בידו ראי' מפורשת שדבוק הוא אל הקדושה – נתחזקה סברתו זו שאכן אין הוא עלול ליפול בכרת דיומי (אלא שמ"מ לא החשיבו אלא "פּלָגָא", כי לגודל ענוותנותו עדיין לא הי' ברי הדבר אצלו לגמרי, וסוף

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

כיצד נשא יעקב את בלהה וזלפה?

בפרשתנו מסופר, שיעקב נשא לנשים את שתי בנות לבן – לאה ורחל, ולאחר מכן נשא את שפחות רחל ולאה – בלהה וזלפה, שגם הן היו בנות לבן, כפירוש רש"י (לא, ג) ו"אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש". וידועה הקושיא בדבר: הרי יעקב העיד על עצמו ש"תרי"ג מצוות שמרתי" (פרש"י וישלח לב, ה) – ואם כן, איך זה נשא ארבע אחיות לאשה, היפך ציווי התורה "ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח)?

והנה, זה שנשא יעקב את רחל ולאה נתבאר כבר במק"א (ראה בפנינה הקודמת) אך כיצד הוסיף יעקב ונשא עוד שתי אחיות של לאה ורחל – בלהה וזלפה?

ויש לומר הביאור בזה ע"ד הפשט ויש להבהיר: הביאור הובא כאן בקיצור נמרץ, ויש לעיין במקור הדברים שם נתבאר הענין באריכות. גם, ביאור זה הוא ע"ד הפשט ב"פשוטו של מקרא", ולא ע"ד ההלכה:

הדין הוא ד"מה שקנה עבד קנה רבו", והפירוש בזה הוא דמכיון שהעבד קנוי לרבו לגמרי, לא יתכן שיהי' לו רכוש לעצמו, שהרי כל מציאותו שייכת לאדונו. ויתירה מזו: העבד נקרא בכתוב "כספו הוא" (משפטים כא, כא). והיינו, שמהות העבד אינה אלא שהוא ורכושו וכספו של האדון.

ועפ"ז י"ל, שכיון שגדר העבד הוא "רכוש" ו"כסף" האדון, כמילא לא שייך שיקרא בשם "ילד" להוריו ו"אח" או "אחות" לבני משפחתו, כי בשם זה יש לו איזה גדר בנוסף להיותו "עבד", וזה אינו, כי העבד הוא אך ורק "רכוש" ו"כסף" האדון, ותו לא. וכפי שמצינו (פרשתנו ל, ו), שכאשר בלהה ילדה בן, אמרה רחל "ויתן לי בן", שהבן שייך לה. כי, כיון שבלהה היא שפחת רחל, הרי גם ילדי' שייכים לרחל.

ומעתה מובן, שכיון שבלהה וזלפה היו שפחות – הרי שאין להן יחס משפחתי כלל, לא לאביהן, לא לאמן ולא בינן לבין עצמן; כל ענינן הוא "כספו" של לבן, ואחר כך של רחל ולאה, ולכן לא נחשבו "אחיות" כלל לשום ענין, ומותר היה ליעקב לישא אותן ללא חשש של "אחות אשתו".

(עי' לקוטי שיחות ח"ה עמ' 230 ואילך)

כיצד נשא יעקב את רחל ולאה?

ויתן לו את רחל בתו לו לאשה

(כפ, כח)

ידועה הקושיא, הרי קיימו האבות כל התורה כולה עד שלא ניתנה (ב"ר פצ"ה, ג ועוד), וא"כ איך ה' מותר ליעקב לישא ב' אחיות, דלכאור' עבר בזה על הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח). ובספרים תירצו בכמה אופנים.

וי"ל בזה ע"ד הפשט, דהנה זה פשוט שלפני מתן תורה היו האבות צריכים לקיים את שבע המצוות שנתחייבו בהן בני נח, אף אם עי"ז יעברו על א' ממצוות התורה. דהרי בשבע המצוות היו מחוייבים כבר מדינא, ומצוות התורה קבלו על עצמם רק כהידור וחומרא, ומעיקר הדין היו פטורים מהן.

ויתירה מזו: גם הדינים והסייגים שקבלו על עצמם בני נח מצ"ע, היו מחוייבים בהם מדינא, וכמו שמצינו שנענש יעקב על שלא קיים מצות כבוד אב ואם אף שאינה משבע המצוות (ראה רש"י ס"פ תולדות. וישב לו, לד). וא"כ גם חיובים שקבלו על עצמם בני נח מצ"ע, כיון שנתחייבו בהם מדינא, היו חמורים יותר ממצוות התורה שקבלו על עצמם רק כמה יחידים.

והנה מצינו שגם לפני מתן תורה קבלו על עצמם בני נח לזוהר שלא לרמות איש את רעהו, וכמו שמצינו שיעקב טען ללבן "ולמה רמיתני" (פרשתנו כט, כה), ונמצא שבאיסור רמי' נתחייבו כבר האבות מדינא.

ועפ"ז י"ל שמכיון שיעקב הבטיח לרחל שישאנה, ועד שמסר לה הסימנים וכו' (ראה רש"י פרשתנו כט, כה), הנה אם לא ה' נושא את רחל לאשה ה' עובר על איסור רמי' שקבלו על עצמם בני נח, ומכיון שלפני מתן תורה ה' איסור זה חמור יותר מאיסורי התורה, נדחה הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" מפני איסור רמי'. וק"ל.

(עינין בלקוטי שיחות ח"ה עמ' 141 ואילך)

זכאי קודם מיתתו "לפני ב' דרכים אחת של ג"ע ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזה דרך מוליכים אותי" [ולגבי תנאים שלפני החורבן נתרץ שלא עשו שמחה זו כיון שלא ניצולו עכ"פ מכרת דיומי, ולשמחה זו מה עושה כנ"ל; ורק ברב יוסף יש תירוצ גם ע"ז כמשי"ת].

אולם רב יוסף, אף שגם הוא ה' עניו כמו כל הנך תנאי ואמוראי דלא עבדו יומא טבא (ועי' סוף סוטה אודות ענוותנותו), מ"מ רא' היתה בידו דאכן נפיק מכרת דשני דהנה איתא בסוף הוריות דרצו להעדיף רב יוסף על רבה למנותו ראש ישיבה אבל "לא קביל רב יוסף עלי", מלך רבה עשרין ותרתין שנין והדר מלך רב יוסף, וכל שני דמלך רבה רב יוסף אפילו אומנא לבית' לא חליף", היינו שלא חלף על ביתו כל השנים אומן מקיז דם, ופי' הרמ"ה, דהוא משום זכותי' שהשפיל עצמו כל הנך שנין שלא לנהוג שררה בפני רבה, עמדה לו ענוותנותו זו והגינה עליו ועל אנשי ביתו שבמשך כל השנים הללו לא ה' נמצא חולה בביתו, ואפי' לא נצרכו לאומן המקיז דם. והנה קיי"ל (סנהד' יז:): דאסור לת"ח לדור בעיר שאין בה אומן מקיז דם, וחזינן מזה דטבע הגוף שלמען קיום חייו יהא מוכרח להקזת דם, ונמצא שהי' כאן פלא אצל רב יוסף ובניו ביתו נגד הטבע, וברירא מילתא דקיום גופו ה' ע"י זכויות ומעשים טובים שעשה, ולא ה' בכח המזיק להזיק, היינו שאצלו ה' נראה ברור איך שהגוף מקבל שפע חיותו וקיומו מן השמים עד שאין טבע העולם שולט בו, כי מי ששם פה לאדם וברא את הטבע הוא הוא המקיים את גופו כל הזמן, ושוב אין

שמים, היאך מצינו בכל דור חייבי כריתות ומיתות שהאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים, וביאר דבאמת בזמן הבית העובר על איסור כרת ומיתה בידי שמים רח"ל לא ה' מאריך ימיו להיות שעל ידי הנך איסורי כורת עצמו מן השמים ונפסק שפע חיותו וקיומו מלמעלה [היינו שעונשי שמים על עבירה הם מסובכים בטבעיות מן העבירה גופא, שהמרידה בתורה עצמה גורמת ממי"א לעונש זה ולא שהעונש נגזר בפ"ע לאח"ז, עיי' של"ה בבית אחרון שהאריך בזה ואכ"מ], אולם כל זה בזמן הבית שהי' קיום גופות בני ישראל בא רק ע"י התורה והקדושה, מיהו בזמן הבית שנפלה סוכת דוד וגלתה השכינה, קיום הגופות יכול לבוא גם ע"י כח הטומאה, ולהכי גם מי שכרת עצמו רח"ל מן השמים עדיין דרך רשע צלחה ומתקיים מכח הטומאה ה"י.

המור"ם מזה דבזמננו אפשר שיאריך אדם שנותיו ובאמת כבר מזמן רב נפסק ונכרת הלה מן השמים רח"ל, וגם מי שבא לכלל שיתין שנין עדיין אין שום רא' בידו דלא נפיק מכרת דשני, כי אפשר שכוחות הטומאה מחזיקין את גופו בחיים. ומחזור שפיר אמאי לא אשכחן שיעשה כל אחד יומא טבא במלאות לו ששים שנה [ומלבד זה י"ל שבכל האחרים עדיין אין טעם לשמוח כיון שלא נפיק כלל מכרת דיומי, ומה לי שני מה לי יומי כקושייתנו לעיל; ודוקא ברב יוסף יש תירוץ לקושיא זו כדלהלן]. ואפי' כל התנאים והאמוראים שלאחר החורבן לא עשו כגון הך יומא טבא, כי מן הסתם בגודל ענוותנותם לא ה' ברי להם אם אכן עדיין מחובר גופם לשמים, ועל דרך הלשון הידוע דר"י בן

חידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

יומא טבא הרב יוסף כד נפק מכרת

ידון מאי שנא רב יוסף דוקא דעבד יומא טבא כשנעשה בן ששים על שניצול מכרת, ויסיק ביאור מחודש אמאי בו דוקא היתה ראי' שניצול מכרת / עפ"ז יבאר דברי המדרש בפרשתנו לענין יצחק שפסק ממנו יצר הרע

בהצלתו מכרת דשני עם חשש מענין אחר בפ"ע דכרת דיומי – כי אילו לכך נתכוון הי' לו להשיב לאביי "נקוט לך מיהא חדא בידך", ולא הי' לו לומר "נקוט . . פלגא בידך", ודו"ק (עיי' מהרש"א סנהד' צ:).

ויובן בהקדים תמיהה בעצם המעשה, למה רב יוסף דוקא נהג ביומא טבא זה, ולא מצינו בשאר תנאים ואמוראים שלפניו שעשו יומא טבא כשהגיעו לשיתין שנין (ועיי' בהך סוגיא כמה אמוראי קודם דורו של ר"י שהגיעו לגיל מופלג כו'). וגם אמאי לא מצינו שיוזכר בשו"ע ופוסקים לעשות סעודה ויומא טבא בכה"ג, ע"ד שמצינו שהובא גבי המסיים מסכתא, עיי' יו"ד סרמ"ו סכ"ו.

והנה באגרת התשובה לרבינו הזקן פ"ד מקשה לענין חייבי כרת ומיתה בידי

גרפינן במועד קטן כח ע"א "מת . . מחמישים ועד ששים שנה זו היא מיתת כרת . . רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טובא לרבנן, אמר נפקי לי מכרת, א"ל אביי נהי דנפק לי' מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר (שמא ימות מיתה חטופה, רש"י), א"ל נקוט לך מיהא פלגא בידך". ועובדא זו צריכה לימוד, מה טעם להך יומא טובא ושמחה זו מה עושה ואיזה "פלגא" יש כאן, מה לי כרת דשני שלפני ס' ומה לי כרת דיומי שלאחרי ס', הלא שניהם עונש אחד שוה של מיתה, ומה יש לחגוג על שניצול מכרת דשני אם עדיין יש אצלו חשש כרת דיומי למות במיתה חטופה ח"ו. ואין נראה שתשובת רב יוסף היתה דבאמת הנך תרי כריתות תרי מילי באנפי נפשי' נינהו, ואין לערב השמחה

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

עבודת התפילה – לקדש גופו

התפילה כוללת "קדשים" ו"מעשה בראשית" / לגלות אור הנשמה ולקדש הגוף הגשמי / עיקר מטרת התפילה – בירור וזיכוך הגוף / להאיר את חושך ה"לילה" באור הקדושה, ולהפכו ל"יום"

תפילות אבות תקנום, אברהם תיקן תפילת שחרית, יצחק תיקן תפילת מנחה כנאמר בפרשתנו "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" (בראשית כד, ג) – "ואין שיחה אלא תפילה" (ברכות כו, ב), ויעקב תיקן תפילת ערבית.

והנה בסדרן של שלוש התפילות מצינו סתירה לכאורה בדברי רז"ל, דבמשנה הסדר הוא "תפלת השחר עד חצות . . תפלת המנחה . . תפלת הערב" (ברכות ריש פ"ד), והיינו כסדר שתקנום האבות – שחרית מנחה וערבית, ואילו בגמרא (ברכות כו, א) משמע שסדר התפילות הוא כסדר היום, שהוא "ויהי ערב ויהי בקר", שלכן "טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים, משום דחד יומא הוא", אבל טעה ולא התפלל מנחה, אין הדין נותן שיתפלל ערבית שתיים כיוון שבערבית מתחיל יום חדש ו"כיוון דעבר יומו בטל קרבנו", ואם כן נמצא הסדר: ערבית שחרית ומנחה.

ויש לתווכך בין שני סדרים אלו, על פי ביאור מהות התפילה ועבודתה, ששני עניינים יש בה, אשר באחד היום קודם ללילה ובחבירו קודם הלילה ליום, וכפי שיתבאר.

התפילה כוללת "קדשים" ו"מעשה בראשית"

במהותה של התפילה ישנם שני עניינים:

(1) ואמנם למסקנא נפסק שמתפלל ערבית שתיים אך לא מכיוון שערבית באה בהמשך למנחה, אלא "כיוון דצלותא רחמי היא – כל אימת דבעי מצלי ואויל" (ברכות שם).

שינה למעליותא!

ויפגע במקום וילן שם גו' וישכב במקום
ההוא

באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים שמשם בבית עבר,
לא שכב
(כה, יא. רש"י)

ידועה שאלת המפרשים (דברי דוד להט"ז, ועוד)
לדאורה כיצד מתאים שדוקא "במקום הזה" –
מקום המקדש, שכב יעקב לישון? ואף שיעקב
עצמו לא ידע על קדושת המקום, כמ"ש "ואנכי
לא ידעתי" (לקמן, טז), אך עדיין קשה, מדוע הזמין
הקב"ה שישכב יעקב לישון במקום קדוש כזה?
ויש לומר הביאור בזה בדרך הפנימיות:

באדם ישנם שני חלקים. החלק העליון הכולל
ראשו, לבו וכיו"ב, וחלק התחתון הכולל רגליו
וכו'. וברוחניות, הנה חלקו העליון של האדם
הוא תוכנו ומהותו הרוחניים, וחלקו התחתון הוא
גשמיותו.

והנה, ההבדל בין עמידה ושיבה לשכיבה
הוא, דבעת עמידה ושיבה ניכר בגלוי החילוק
בין החלק העליון של האדם, לחלקו התחתון.
משא"כ בשעה שהאדם ישן, אזי החלק העליון
והחלק התחתון הם בהשוואה.

ואף שבפשטות, כאשר ה'העליון' וה'תחתון'
הם בהשוואה, ה"ז מורה על ירידה גדולה ביותר,
בכל זאת, בפנימיות, יש בזה עליו גדול. כי, הרי
הקב"ה נעלה הוא מכל גבול ומכל גדר "מעלה"
ו"מטה", ואצלו ית' המעלה והמטה הם בהשוואה
גמורה ממש. ומזה מובן, שכאשר מתגלה הקב"ה
בכבודו ובעצמו, משתווים ה"מעלה" וה"מטה"
לפניו ית'.

ועפ"ז מובנת היטב שנתו של יעקב במקום
המקדש, כי דווקא מצד שזהו מקום המקדש, אשר
שם היא שלימות גילוי האלקות, דבר זה הביא
ל"וישכב" למעליותא, שהיה אצל יעקב המטה
והמעלה בהשוואה גמורה.

(ע"פ ספר השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 140 ואילך)

מתי הנקבות קודמות
לזכרים?

ויקם יעקב וישא את בנו ואת נשיו על
הגמלים

הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים
(לא, יז. רש"י)

יש לבאר שתי הנהגות אלו של יעקב ועשו
למעליותא, ובעבודת האדם לקונו:

הנה, זכר ונקבה – איש ואשה – מורים על
עבודת המוח ועבודת הלב. כי עיקר ענין המוחין
והלימוד התורה הוא אצל האיש, ואילו ייחודיותה
של האשה לגבי האיש היא בענין הרגש והמדות.

והנה, הסדר הרצוי בכלל הוא ש"הוא ימשל
בך" – זכרים קודמים לנקבות. והיינו, שהמוח
ישלוט על הלב (תניא פ"ב ובכ"מ), שהמדות צריכות
להיות מונגהות ע"י השכל. כי רק כאשר המדות
מונגהות ע"י השכל, אזי חמדת הלב והנהגת
האדם היא כדבעי. ולכן, יעקב "הקדים זכרים
לנקבות", כי הסדר הרצוי הוא תחילה עבודת
המוח וע"ז מגיע לעבודת הלב.

אמנם כאשר ישנם מניעות ועיכובים בעבודת
השם וצריך להתגבר עליהם, אזי לא די בעבודה
"מסודרת" ע"פ טעם ודעת, אלא זקוקים לעבודה
נעלית יותר, שלמעלה מהגבלת השכל. ועבודה זו
היא ע"י הלב דווקא (ראה 'המשך' תרס"ו עמ' ס ואילך).
ולכן "עשו הקדים נקבות לזכרים", כי אדם שצריך
להתגבר על נטיותיו ותאוותיו, בחינת "עשו",
אינו יכול להסתפק בעבודה שבמדידה והגבלה
ע"פ סדר וטעם ודעת, אלא צריכה להיות עבודה
שלמעלה מסדר, ולמעלה ממדידה והגבלה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל עמ' 144 ואילך)

לקראת שבת

יא

א) מחד, התפילה היא בקשת צרכי האדם, כפרנסה רפואה וכיוצא, ש"תפילה" הוא
לשון בקשה.

ב) מאידך, פירשו רז"ל (תענית בתחילתה) את הפסוק "ולעבדו בכל לבבכם" – "איזו היא
עבודה שבלב הוי אומר זו תפילה", ש"עבודה" זו היא קבלת עול מלכות שמים ודבקות
בהשי"ת, וכדאיתא במשנה אשר "חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין
כדי שיכוונו ליבן לאביהם שבשמים", וכפי שמפרט הטור (או"ח סצ"ח): "שהיו מתבודדים
ומכוונין בתפילתן עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכלית עד
שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה", ואזי היו מקושרים "לאדון הכל ב"ה ביראה ואהבה
עזה ודביקות אמיתית", כלשון רבינו הזקן נ"ע (הל' ת"ת פ"ד ס"ה).

ושני עניינים אלו, ששונים זה מזה בתכלית, הם שני קצוות בעבודת התפילה, ואינם
סותרים זה לזה וכמבואר בסה"ק בארוכה.

והנה כלל כלל חכמים (חולין פג, א) אשר "במעשה בראשית היום הולך אחר הלילה",
ואילו "בקדשים לילה הולך אחר היום".

ועל פי זה יש לבאר שני הסדרים שבתפילה, כי תלויים הם בשני הקצוות והעניינים
שבה:

עבודת הלב שבתפילה, הוא ענין של "קדשים", שהרי כמו שענין הקרבנות הוא
ההתקרבות אל הקב"ה בבית המקדש לפני ה', כך גם ענין זה שבתפילה הוא מה שהאדם
עומד לפני ה' ומתבק בו ית', ומצד ענין זה הרי סדר התפילות הוא שחרית מנחה
וערבית, כי "בקדשים לילה הולך אחר היום".

אך ענין בקשת צרכיו הגשמיים שבתפילה, שייך הוא לגדר ד"מעשה בראשית",
שהאדם הנברא חושב אודות עצמו וצרכיו הגשמיים, ומצד ענין זה הסדר המתאים הוא
כטבעו וברייתו של העולם שהיום הולך אחרי הלילה, וממילא – ערבית שחרית ומנחה.

לגלות אור הנשמה ולקדש הגוף הגשמי

והנה, להלכה למעשה נקטינן סדר התפלות הוא ערבית שחרית ומנחה, שלכן בגמ'
אמרו כנ"ל, שהדין נותן שאין להשלים תפלת מנחה בתפילת ערבית, כי "עבר יומו",
וסדר התפילות מסתיים במנחה. ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

"עבודת" התפילה כוללת שני עניינים³: עבודת הנשמה, ובריור וזיכוך הגוף. והמה
מתבטאים בשני החלקים שבתפילה – כוונת התפילה ודיבור שבתפילה.

כוונת התפילה היא היגיעה לגלות אור נשמתו וקרבתה אל השי"ת, והוא על ידי

(2) ראה לקוטי שיחות ח"ט ע' 291 ואילך, ובנסמן שם.

(3) ראה בארוכה בקונטרס העבודה פרק א'.

התבוננות בדברים המביאים את האהבה לקב"ה, עד אשר האדם כוסף ומשתוקק לדבקה בו ית' ולהתקרב אליו בכל מיני קירוב, וכמו כן לעורר את יראת ה' בליבו שמתבונן בגדולתו ורוממותו עד שמתבטל ממציאיותו מפחד ה' ויראתו.

אך הדיבור דתפילה, שהוא ביטוי תיבות התפילה בשפתיים הגשמיות, היא העבודה לברר ולזכך את גופו ונפשו הבהמית, על ידי שמבטא את תיבות התפילה גם ע"י דיבורו הגשמי, ועם כחות נפשו הטבעיים.

ושני ענינים אלו, גם הם קשורים לשני הסדרים ד"קדשים" ו"מעשה בראשית":

"קדשים" מורה על העבודה בעניינים שהקדושה היא בהם בהתגלות, ובדברים המביאים לידי גילוי קדושת הנשמה, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" (תניא ריש פ"ב) – שהיא החלק דכוונת התפילה, ו"מעשה בראשית" היא העבודה להמשיך קדושה בתוך עולם הזה, ולברר, להעלות ולזכך את גופו – הדיבור שבתפילה.

עיקר מטרת התפלה – בירור וזיכוך הגוף

ובזה אמרינן שההלכה היא שסדר התפילות הוא כב"מעשה בראשית" ערבית שחרית ומנחה, כי תכלית הכוונה של בריאת העולם וירידת הנשמה למטה היא לעשות לו ית' דירה בתחתונים דוקא, כמבואר בארוכה בספר התניא (פ"ו), דהיינו בעוה"ז הגשמי שהוא "תחתון". שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחושך כפול ומכופל", וזהו ע"י שמהפכים את חושך העולם הגשמי לאור. ולכן כן גם הוא בענין התפלה, שעיקר ענין התפלה הוא הדיבור שבתפלה, שעל ידו נעשה זיכוך הגוף והנפש הבהמית, כנ"ל.

וכמו שנפסק להלכה, ש"הרהור לאו כדבור דמי, ואם קרא ק"ש במחשבתו ובלבו לבד בכל כח כוונתו, לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור ולקרוא, וכן בברכת המזון דאורייתא ובשאר ברכות דרבנן ובתפלה", ומאידך הרי "אם הוציא בשפתיו ולא כיון לכו – יצא ידי חובתו בדיעבד". לבד מפסוק ראשון של ק"ש וברכה ראשונה, וטעם הדבר הוא לפי שהנשמה אינה צריכה תיקון לעצמה במצות, רק להמשיך אור אלקים נפש החיונית והגוף, ע"י אותיות הדבור שהנפש מדברת בה' מוצאות הפה וכן במצות מעשיות שהנפש עושה בשאר אברי הגוף" (תניא פ"ח).

ואם כן עיקר מטרת התפילה היא לקדש הגוף ולזככו, ולכן אם לא הוציא התיבות בשפתיו הגשמיות – לא יצא ידי חובתו כלל. כי הכוונה והתכלית היא בקידוש "מעשה בראשית", ובזיכוך כוחות גופו ונפשו הבהמית.

להאיר את חושך ה"לילה" באור הקדושה, ולהפכו ל"יום"

ועדיין נשאר לנו לבאר מהו הטעם שב"קדשים" – "לילה הולך אחר היום" וב"מעשה בראשית" – "היום אחר הלילה":

ויש לבאר בזה לפי הנתבאר לעיל, אשר סדר העבודה ד"בקדשים איל"ה הולך אחר היום", מורה על עבודת האדם בגילוי קדושת הנשמה, אשר בעבודה מעין זו, האדם מתעסק מלכתחילה בעניינים של אור וקדושה, ועבודתו היא להתעלות מחיל אל חיל.

וזהו מה שבעבודה זו "הלילה הולך אחר היום" – כי גם בתחילת עבודה זו הוא במדרגת "יום" שהוא אור וקדושה, ומשם ממשיך ועולה למדרגת "לילה" – שהיא התגלות אלקית נעלית כל כך, עד שאין בכח האדם הנברא לקבלה, והוא "סתימא דכל סתימין", ולכן נקרא בשם "חושך" בבחינת "ישת חושך סתרו"⁴.

אך ב"מעשה בראשית" הסדר הוא ד"היום הולך אחר הלילה", כי "מעשה בראשית" הוא עבודת האדם בענייני הגוף, הדברים הגשמיים והעולם שסביבו, שהאדם מצווה לקדש ולזכך את הגשמיות על ידי קיום המצוות בדברים הגשמיים והתעסקות בצרכי הגוף לשם שמים, ואם כן, סדר העבודה הוא דהיום בא לאחרי הלילה: דתחילה מצוי העולם הגשמי במצב של "לילה" – חושך, העלם והסתר על אורו ית', והאדם בעבודתו פועל לזכך את הגשמיות עד אשר יאיר ה"יום", שממשיך אור הקדושה גם על הגוף והעולם החומרי.

ובזה אמרינן, שההלכה היא שסדר התפילות הוא כב"מעשה בראשית" ש"היום הולך אחר הלילה", כי תכלית הכוונה של בריאת העולם וירידת הנשמה למטה אינה להעלות ולגלות קדושת הנשמה בלבד, אלא לעשות לו ית' דירה בתחתונים דוקא, כנ"ל, לעבוד את ה' במקום הלילה והחושך, ולהפוך את ה"לילה" לאור ויום.

(4) ראה – לענין תפילת ערבית – אוה"ת מסעי ס"ע א'שצז. ובביאורו"ז להצ"צ (ע, צא) "כחשיכה כאורה".